

Franz Kohlschein

ZVUCI ZVONA Liturgijski medij i terapija za ljude?

Doživio sam kao kapelan da je župnik s nekog putovanja sobom donio gong, koji ga je opčarao. Pokušao ga upotrijebiti u crkvi. Ministranti su u nj udarali kod pretvorbe na sv. Misi. No, reski zvukovi dovedoše uskoro do toga da su se odrekli toga neobičnog medija zvuka.

U glazbi, i u meditaciji i psihoterapiji, zanimaju se za gong, kako to dokazuje knjiga *"Ljekoviti zvuci . Gong u terapiji, meditaciji i liječenju zvukom"* (Heilende Klänge. Der Gong in der Therapie, Meditation und Sound Healing. Hrsg. von H. Petzold. Paderborn 1989). Na zvono se na zapadu, naprotiv, svraća mala pažnja, često ga odbijaju, iako se sličnost jednoga i drugog medija dađe lako zamijetiti. Napogled nerijetke odvratnosti u javnosti, a i u kršćanskim krugovima prema zvonjenju zvona htjelo bi pružiti informacije djelo *"Zvona u povijesti i sadašnjosti"* (Beiträge zur Glockenkunde. Hrsg. vom Beratungsausschuss für das Deutsche Glockenwesen. Karlsruhe 1986).

Tu se, uz tehnička i glazbena pitanja radi još i o smislu zvonjenja i njegova oblikovanja sve do nacрта za red zvonjenja.

Porijeklo iz kršćanskoga srednjeg vijeka

U prvom razdoblju zvono su odbijali kao "instrument poganstva", dočim su se u prvim stoljećima u karolinško doba - zacijelo pod irskim uplivom - u Evropi raširila kovana a kasnije livena zvona. Razlog leži nekako u potrebi da se označi vrijeme a također u simboličkom tumačenju zvukova zvona kao glasa Evanđelja i molitve Crkve. To svjedoče imena evanđelista na mnogim zvonima i nazivi zvona imenima svetaca.

U samostanima i katedralama bila su različita velika i različno ugođena zvonajna sjedinjena u jedan zvuk. Kao osnovica služi malo zvono za molitvu Časova - kasnije zvono Angelusa - jedno veće zvono za nedjeljne dane i jedno veliko zvono za blagdane i posebne prigode. Veći broj zvukova omogućuju red zvonjenja koji akustično vjerno izražavaju i vremena blagdana i o njima informiraju. Uz dnevno trokratno molitveno zvonjenje na molitvu, koje je pozivalo na Jutarnju, Podnevni čas i Večernju, zvuče zvonovi u različitim kombinacijama prije i za vrijeme mise, kod evanđelja i pretvorbe, za Te Deum, kod spomen mrtvih, u predvečerje nedjelja i blagdana, u spomen na Getsemanski vrt u četvrtak i u spomen Gospodinove muke u petak.

U srednjem vijeku zvuci zvonova vjerno prate život. Mili glasovi zvonaj navješćuju žalost i radost, mir i rat, i svakodnevnici pružaju dimenziju kršćanske vjere.

Zabranom zvonjenja i pretapanja bezbrojnih zvonaj u naletu francuske revolucije oglasio se protiv te tradicije otpor, koji se nastavio u zabrani zvonjenja u nekim ateističkim zemljama. I stara zabrana zvonjenja u islamskim zemljama pokazuje koliko su zvonaj smatrali i smatraju kršćanskim simbolom.

Njihanje - jest ples - koji obilježava slobodno viseće zvono, čini zamjetljivim ritam daha i kucanja srca, pokreće tijelo i dušu da zatiraju skupa i time čine "sposobnim za titranje", tj. osjetljivim i spremnim za slušanje. Pojedinaac ujedno biva doveden u "su-glasnost" s kozmosom i sa zajednicom. Time se zvonjenje pokazuje kao važna predstepenica za suslavljenje liturgije.

Udarac zvonaj i zvonjenje u sasvim određene satove imaju jedan teološki smisao. Zvono čini trenutak kao "kairos", spasenjsko sada i danas, osjetno zamjetljivim. U praznom tekućem vremenu "vremenski znak" obilježava zvonjavanja istodobnost momenta s Božjim spasenjem u Isusu Kristu. "Glas zvonaj" ujedno ostvaruje neprekidni Božji poziv da se sakupe njegovi pozvanici.

Kad monasi u samostanu i vjernici u župnim zajednicama na udar zvonaj i na zvuk zvonaj polaze slušati, hvaliti Gospodina i prositi, oni dovode do izražaja povijest spasenja.

U kršćanskom shvaćanju crkvena zvonaj mogu predstavljati dijaloški značaj događanja spasenja, koji leži u izmjeni Božje riječi i odgovora od strane ljudi. Simbolizirana su oba pola.

Tako zvuk zvonaj može biti znakom za misterij i izražaj slušanja i posluha. Kad u nekim crkvama zvoni sve do početka bogoslužja, nastupajuća tišina na svoj način pokazuje na Božje djelovanje.

Terapeutsko djelovanje

Usporedo sa zdravstvenim djelovanjem gonga, može se govoriti o "ljekovitom zvuku", o ljekovitim zvucima, o zvonajima. Posebno djelovanje zvuka

zvona leži u tome što on slušaoca zahvaća tijelom i dušom, tako da čitavo tijelo postane "uhom". Su-titranje može izvesti učvršćivanje i utvrđivanje. Nisu rijetke suze radosnice i suze žalosnice, izazvane zvonjenjem. Osjećaji što čovjeka preplave bivaju kanalizirani.

Kako je zvonjenje zvona javno, može nastati nešto kao "solidarnost zvuka", kad neki kolikativno potisnuti osjećaj kao neka žalost u brencanju zvona stupi prema vani, i od drugih može biti su-nošene. Za razliku od gonga zvono je ugođeno na jedan stanoviti zvuk i ono može zvoniti u povratnom ritmu. Skupna igra zvukova različitih zvona razvije blagotvorni red u polaritetima, koji može tjelesnoduševnu raskidanost prevesti u skladnu napetost.

Zvona su silni mediji, koji čovjeka ovijaju svojim zvucima te skupa s kralolikom i zgradama onaokolo stavljaju u jedan skupa pripadajući prostor. Iz njih može izlaziti djelovanje koje štiti, zakriljuje i podiže, djelovanje koje labilne ljude podušire. Snažno zvonjenje može probuditi vlastitu nemoć i dati naslutiti prijetnju. Zaustavljanje zvukova omogućuje smirenost a i time i opuštanje. Onaj koji sluša postaje slobodan da zamijeti ono novo i ono dotično današnje.

Uvlačenje zvona u život Crkve počiva zacijelo na iskustvu da zvona kao izvorni mediji mogu na čovjeka pozitivno djelovati na više načina.

Zvona i liturgija

U svezi s liturgijom zvona se upotrebljavaju na više načina. Udarci zvona dijele dan i njegove satove te označuju vremena molitve i liturgije. Raznoliko zvonjenje daje upoznati blagdanski značaj dana i pojedinih bogoslužja.

Bez obzira na kvalitet zvon^a kod nekog zvonjenja, u praksi se radi o rasporedu zvonjenja koje ravna baratanjem sa zvonima.

Raspored zvonjenja je u neku ruku u zvukove zvona pretvoreni kalendar blagdana. Njegov je princip "postupna svečanost".

Dobro promišljeni red zvonjenja može i današnjim ljudima otvoriti pristup k staroj kulturnoj tradiciji zvonjenja. U njoj je uređen spoj zvuka zvona, njegovo trajanje i njegova jačina za dane u tjednu, za nedjelje, blagdane i svetkovine, za vrijeme Došašća, Korizme i Uskrsa, za krštenje, vjenčanje i pokop. Red zvonjenja imao bi biti bezuvjetno predmet zamjećivanja i razmišljanja.

Zvonce u bogoslužju

Mala zvona ili zvončići upotrebljavaju se u raznim svezama liturgijskih slavlja. Kod ulaska daje se prvi zvuk zvona. Kod riječi pretvorbe i sakramentalnog blagoslova odjeknuu zvončići. Kod Te Deum-a sjedinjuju se velika i mala zvona.

Kod zvončica radi se o kvalitetu i o baratanju. Za praćenje zbivanja u bogoslužju nisu dolični kreštavi signali s jeftinim limom već blagi ugodni zvuk. Tu je u mnogim crkvama potrebna promjena da zajednica ne bude i dalje neraspoločena.

Gledajući teološki, prekidanje kanona nije van problematike, no ne smije se podcijeniti koncentrirajući djelovanje znaka zvona u jednoj fazi govorenja i djelovanja koje dulje traje. Tradicionalno se zvoni u trotaktu: zvuk-tišina, zvuk-tišina, zvuk-tišina, koji predstavlja sintezu onog jedan-dva i tako simbolički jednu cjelinu. Baratanje zvončicama valja brižljivo planirati i uvijek ponovo uvježbavati da ne zavlada kreštavi kaos već sklad.

Tradicija kao šansa

Snaga nekoga medija na zavisi na posljednjem mjestu o upućenosti. Ako se zvonjenje danas mnogim ljudima čini stranim te ako se osjeća nešto zbunjujuće, od prijeko je potrebe iznova promisliti i izgraditi tradicionalno stanje.

Za župnike, vjeroučitelje(-ljice) i sve suradnike(-ce) u župnim zajednicama slijedi zadatak da probude osjećaj za simbol zvonjenja. Mnogo je tu do roditelja, koji mogu - kako je to radila moja majka - djecu upozoravati na zvonjenje i uvoditi ih da slušaju zvono. Zvono je također jedan važan optički utisak, koji se ispoljuje u podsvijesti. Djecu bi trebalo u okviru kateheze jednom povesti na crkveni zvonik, da zvona dožive izbliza. Primanje medija zvukova zvona danas je na mnogo načina okrnjeno. Zavijanje vozila, velika buka u gusto naseljenim područjima, osjetljivost nekih suvremenika djeluju kao faktori smetnje.

Šansa zvona leži međutim u njihovoj "nemodernosti" koja ih kao alternativne simbole zvuka otimlje njihovoj razumljivosti po sebi. Kad subotom navačer ili u nedjelju ujutro snažno i skladno odjekne zvonjava zvona u vremenima još relativno slobodnima od buke, u zraku lebdi nešto što oblikuje molitvu blagoslova kod posvete zvona.

Gospodine neba i zemlje. Blagoslovi ovo zvono koje navješćuje tvoju slavu. Ono će pozivati tvoju zajednicu na bogoslužje, opominjati kolebljive, tješiti žalosne, obradovati sretne i pokojnike pratiti njihovu posljednjem putu. Blagoslovi sve do kojih dopre zvuk ovoga zvona i svoju Crkvu sa svih strana saberi u svoje kraljevstvo.

Kao neki moto za kršćansko zvonjenje danas zvuči natpis jednog starog zvona: "Vox clamantis in deserto - Glas onoga koji viče u pustinji!"

* * *

FRANZ KOHLSCHEIN, *Glockenklänge*, u *Gottesdienst* 24(1990) 73-75.

S njemačkog preveo: O.Franjo Carev